

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LXV, кн. 1, 2023 г.
Научна конференция „Ролята на фамилния бизнес за устойчиво развитие“
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LXV, book 1, 2023
Scientific Conference "The role of family business for sustainable development"

[DOI: 10.22620/sciworks.2023.01.003](https://doi.org/10.22620/sciworks.2023.01.003)

**ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА
ФАМИЛНИТЕ ЖИВОТНОВЪДНИ СТОПАНСТВА В БЪЛГАРИЯ¹
EMPIRICAL DIMENSIONS OF
FAMILY LIVESTOCK FARMS IN BULGARIA**

**Тодорка Атанасова-Калайджиева
Todorka Atanassova-Kalaydzhieva**

Стопански факултет, Тракийски университет – Стара Загора
Faculty of Economics, Trakia University - Stara Zagora

E-mail: tatanssova@abv.bg

Резюме

Фамилното стопанство представлява една от водещите организационни форми на аграрно производство в икономиките на много държави. То има решаващо място при производството и задоволяването на потребностите на пазара с аграрни продукти. Фамилният бизнес в животновъдния сектор на България се представлява от пазарно-ориентирани, семейни стопанства, които се разглеждат като отворени системи. В тях чрез производството на животинска продукция се задоволяват не само потребностите на собственика и неговото семейство, а главно животинската продукция е предназначена за пазарна реализация. Целта на разработката е да се разкрият основни особености на фамилното животновъдно стопанство с пазарна ориентация, специализирано в производство на овцевъдни продукти на базата на резултати от собствено емпирично изследване на избрани типични фамилни ферми в България.

Ключови думи: фамилно стопанство, животновъдство, система, измерения.

Abstract

The family farm is one of the leading organizational forms of agricultural production in the economies of many countries. It has a decisive place in the production and satisfaction of the needs of the market with agricultural products. The family business in the livestock sector of Bulgaria is represented by market-oriented,

¹ Настоящата публикация е разработена в съответствие с изпълнението на работната програма по проект "Кооперативни модели за правене на бизнес в България и потенциалът им за прилагане на иновативни управленски решения", финансиран от Фонд „Научни изследвания“, конкурс „Фундаментални научни изследвания-2022 г.“, Договор № КП-06-Н65/1 и във връзка с проект по Националната научна програма „Интелигентно животновъдство“, споразумение за безвъзмездна помощ № Д01-62/18.03.2021 г.

family farms, which we consider as open systems. In them, through the production of animal products, not only the needs of the owner and his family are satisfied, but mainly the animal products are intended for market realization. The aim is to reveal the main features of the family livestock farm with a market orientation, specialized in the production of sheep products, based on the results of our own empirical research of selected typical family farms in Bulgaria.

Key words: family farm, animal husbandry, system, dimensions.

ВЪВЕДЕНИЕ

Фамилното стопанство представлява една от водещите организационни форми за осъществяване на аграрно производство в икономиките на много държави. То има решаващо място при производството и задоволяването на потребностите на пазара с аграрни продукти. Голям брой от трудово активното население намира професионална реализация в тази форма на аграрен бизнес, която му предоставя възможности за личностна реализация и самостоятелност при вземане на управленски решения.

По данни на СЗСИ'2016 и СЗСИ'2020 в България фамилните стопанства от пазарен тип имат среден размер на използваемата земя около 63 дка, от която близо 2/3 дка е арендувана. Налице са и някои примери със значително по-големи обработваеми площи от посочения размер. Ситуирани са в близост до градовете. Тяхната основна икономическа дейност е производство на растителни и животински продукти, предназначена за пазарна реализация и се осъществява с активното участие на главата на фамилията, подпомаган от останалите членове на семейството. Трудовата заетост във фамилното стопанство у нас е от 1,1 до 1,4 работни единици за година. Възрастта на управляващия фамилния бизнес (стопанство) е над 50 г., в редки изключения под нея. Дълготрайните материални активи (основните производствени фактори) средно на стопанство възлизат на около 23 хил., а краткотрайните (семена, торове, фуражи, горива и др.) на около 18 хил., но тези стойности през последната година се покачват.

От общия брой 132 742 функциониращи земеделски стопанства в България при преброяването им през 2020 г. се констатира, че 47,8% отглеждат продуктивни животни. Най-голям е относителният им дял в Южен централен район – 33,6%, следван от Югозападния – 19,8% и Северозападния – 13,8%. По-нисък е техният дял в другите три района – Югоизточен и Североизточен по 11,3% и най-нисък 10,2% в Северен Централен. Резултатите от преброяването показват, че близо 31 хил. фамилни животновъдни стопанства отглеждат средно по 20 говеда, около 22 хил. – по 58 овце и 12 хил. – по 21 кози. Значително по-малък е броят на тези стопанства, които притежават и други продуктивни животни (свине, птици, пчели).²

Поради широкообхватност на изследваната проблематика в настоящата разработка анализът се ограничава до пазарно-ориентирани фамилни стопанства с овцевъдна специализация. Уточнение се налага от възприетото класифициране на фамилните стопанства на: стопанства с

² Основни данни за структурата на земеделските стопанства през 2020 г., Агростатистика, МЗХ

непълно работно време, натурални стопанства (в т.ч. полу-пазарни), малки пазарно-ориентирани и големи комерсиални стопанства (Davidova, Fredriksson, Gorton, Mishev, Petrovici, 2009)

Основавайки се на по-горе изложените факти, за постигане на целта на настоящата разработката, приемаме че в основната си част фамилния бизнес в животновъдния сектор се представлява от пазарно-ориентирано, семейно стопанство, което разглеждаме като отворена система. В нея чрез производството на животинска продукция се задоволяват не само потребностите на неговия собственик и семейството, а произведената животинска продукция главно е предназначена за пазарна реализация, т.е. фамилното стопанство задоволява потребности на обществото.

Целта на научната разработка е да разкрие основни особености на фамилното животновъдно стопанство с пазарна ориентация (специализирано в производство на овцевъдни продукти), интерпретирайки получените резултати от собствено емпирично изследване на избрани типични овцеферми в България.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Според общата теория на системите всяка система е изградена от функционални елементи, които някои автори означават като „подсистеми“, а други „субсистеми“. Между елементите на системата съществува взаимна свързаност, на която се дължи нейната цялост и развитие. Подсистемите, изграждащи системата трябва така да се управляват, за да гарантират във всеки настоящ и бъдещ момент от нейното развитие адаптивност към променящите се външни условия. Това е основание за стабилност на системата и предпоставка за устойчивото ѝ развитие.

Подобно разбиране може да се приложи и при пазарно-ориентираното фамилно животновъдно стопанство. Необходимостта от представянето му като отворена система се обуславя и от особеностите в структурата на разходите му и спецификата на управление (Bodmer, Heißenhuber., 1993).

Според Kolhhus и Waldburger (1978). "фамилното предприятие е не само самостоятелна, организирана, йерархическа единица, но също така една жизнена система, която расте или намалява, променя се и приспособява".

Steffen и Born (1987) говорят за три подсистеми, които изграждат семейното земеделското стопанство: биологично-техническа, икономическа и юридическа. Те взаимно се допълват една с друга като изграждат вътрешната среда на системата.

В нашата литература Станков (1997) разглежда земеделското стопанство (аграрното предприятие) като съвкупност от три подсистеми: производствена, икономическа и юридическа. Първата според него се подразделя на техническа и технологическа подсистеми в тясна връзка с човешкия фактор.

Изхождайки от разбиранията на посочените автори, основавайки се на предходни и настоящи, собствени проучвания (Атанасова-Калайджиева, 2003, 2016, 2019), залагам на тезата, че пазарно-ориентираното фамилно животновъдно стопанство с овцевъдна производствена специализация е

типична отворена система. Тя има свой вход, чрез който доставя необходимите за производството фуражи, медикаменти и др., както и своеобразен изход, свързващ се реализацията на произведеното мляко, агнета и др. Приемам, че вътрешната среда на тази система е изградена от четири елемента: производствена, икономическа, юридическа и социална подсистеми.

На основата на събраната емпирична информация от анкетно изследване и програмирани интервюта с управляващите ги фермери, осъществени чрез няколкократно посещения през 2022 г. в предварително избрани типични за страната девет фамилни стопанства с овцевъдна специализация, членуващи в НОКА³ са установени характеристиките на четирите подсистеми (производствена, икономическа, юридическа и социална) и са анализирани особеностите им (представени в следващия параграф в таблици от 1 до 4).

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Под производствена подсистема на фамилното животновъдно стопанство трябва да се разбира съвкупността от наличните производствени фактори (дълготрайни активи), включващи използвана земеделска земя, сгради и съоръжения, земеделска техника, брой, вид и порода на продуктивните животни, сортов състав на културите, предопределящи структурата на произведената продукция. Тази подсистема формира технологичните рамки за осъществяване на производствените процеси. Размерът и потенциалът на факторите за производство в голяма степен определят получените резултати. Потребностите на обществото, на чиито интереси изразител е пазарното търсене детерминират размерът на тази подсистема и определят вида и количеството на произвежданите животински продукти, респ. производствената специализация. За системата като цяло важно е да произвежда такъв обем и качество животински продукти, формиращи изхода ѝ, които да получат пазарна цена възстановяваща вложените производствени разходи и възможно по-голям остатък (печалба). Реализирането на по-висока печалба изисква планиране, организиране и контрол на животновъдното производство, за да се оползотворят наличните производствени фактори и функционалните им качества. В противен случай те представляват за стопанството направен разход, т.е. вход без да е налице нужния приход или изход (Калчев, 2013). Характеристиката на производствената подсистема на изследваните девет фамилни животновъдни стопанства (ФЖС) е представена в табл. 1.

³ Национална овцевъдна и козевъдна асоциация.

Таблица 1: Показатели, характеризиращи особеностите на производствена подсистема на деветте ФЖС

Table 1: Indicators characterizing the features of the production subsystem of the nine family livestock farms

Показател	ФЖС 1	ФЖС 2	ФЖС 3	ФЖС 4	ФЖС 5	ФЖС 6	ФЖС 7	ФЖС 8	ФЖС 9
Земеделска земя									
• <i>собствена</i>	400 дка	няма	няма	50 дка обработваема и 70 дка пасища	няма	няма	20 дка засята с люцерна	300 дка за производство на люцерна	20 дка
• <i>арендувана земя(пасища)</i>	200 дка	няма	няма	25 дка пасища	няма	няма	няма		2000 дка
• <i>общинска земя</i>			ползва общински пасища срещу заплащане		използва без да заплаща свободна общинска земя	използва без да заплаща земя от арендатори за паша		450 дка пасища	1600 дка пасища
Брой отглеждани животни по видове									
овце майки	200	1000	169	143	120	500	220	150	533
Производствени сгради	Оборите са построени през 1945 г.	Новопостроени обори с инвестиция от 111 хил. лв.	Изграден собствен обор за 345 животни за 47 хил. лв.	Новопостроен обор на стойност около 25-30 хил. лв.	Оборите са от стари, като е направено в тях незначително подобрене	Стари обори, които са ремонтирани и оборудвани за отглеждане на животните	Много стари и примитивни сгради	Стари обори, които са ремонтирани и оборудвани за отглеждане на животните	Стари обори, които са ремонтирани и оборудвани за отглеждане на животните
Техника									
• <i>трактори (бр.)</i>	3	3	няма	1	няма	1	няма	1	3
• <i>доилни машини</i>	доилен апарат	доилна зала	доилен апарат	доилна зала за 12 овце майки	няма	доилна зала за 12 овце майки	доенето е машинно в помчета	доилна зала 12 овце майки	доилна зала за 12 овце майки
• <i>хладилна вана</i>	няма	Съвременна хладилна вана с капацитет 5 тона	Закупена хладилна вана, която ще се въведе до няколко месеца в експлоатация	Малка хладилна вана	няма	Хладилна вана с капацитет 5 тона	няма	Притежава хладилна вана	Хладилна вана с капацитет около 5 тона
Производство на фураж	Самостоятелно производство на фуража	Не произвежда фураж.	Не произвежда фураж.	Произвежда си само ливадно сено. От тази година ще сее люцерна и зърнени култури	Не произвежда фураж.		Закупува всички фуражи	Самостоятелно производство на люцерново сено на 300 дка площ	Самостоятелно производство на груб фураж (сено), 250 дка ечемик; 100 дка пшеница

Източник: Собствени проучвания, 2022 г.

Source: Own research, 2022

Икономическата подсистема на фамилното животновъдно стопанство – пазарен тип отразява стойността на реализираната продукция или получените приходи, символизиращи изхода на системата, размера на направените разходи, представляващи входа на системата. Разликата изход – вход (приходи – разходи) измерва размера на печалбата, а отношението изход към вход (приходи/разходи) икономическата ефективност на вложените производствени разходи (табл. 2). Състоянието на производствената и икономическата подсистема взаимно се обуславят. Получените приходи и направените разходи съдействат или възпрепятстват разширяване на производствения капацитет на фамилното стопанство.

Таблица 2: Показатели, характеризиращи икономическата подсистема на деветте ФЖС за периода 2021-2022 г.

Table 2: Indicators characterizing the economic subsystem of the nine family livestock farms for the period 2021-2022.

Показател	Мярка	ФЖС 1	ФЖС 2	ФЖС 3	ФЖС 4	ФЖС 5	ФЖС 6	ФЖС 7	ФЖС 8	ФЖС 9
Средна млечна продуктивност на 1 овца-майка за 2021-2022 г.	литри	110	110	128	135	130	133	110	110	150
Средна изкупна цена на овче мляко за 2021- 2022 г.	лв./ литър	1,62	1,83	1,58	1,59	1,55	1,58	1,58	1,56	1,58
Приход от мляко на овца-майка	лв.	178,2	201,3	202,24	214,65	201,5	210,14	173,8	171,6	237
Средна плодовитост на овца-майка за 2021-2022 г.	Ср. брой агнета/	1,4	1,3	1,4	1,2	1,5	1,4	1,3	1,3	1,3
Средна изкупна цена на 1 кг. ж.т. на агне за 2021- 2022 г.	лв./кг.	6,25	8	6,5	7,5	6,5	8	8	6,8	7,5
Средно ж.т. на продадено агне за 2021- 2022 г.	кг. ж. т.	21	24	26	25	27	25	25	24	26
Приходи от продадени агнета	лв./ов.-майка	170,62	230,4	219,7	206,25	245,7	260	240	195,84	234
Общо приход/ов.-майка без субсидията	лв./ов.-майка	348,83	431,70	421,94	420,90	447,20	470,140	413,80	367,44	471,00
Субсидия за 1 овца-майка, средно за 2021-2022 г.	лв./ов.-майка	72,1	67,7	73,6	63,4	75,1	69,2	72,9	73,6	66,7
Брутни средно годишни приходи на 1 овца-майка	лева	420,95	499,38	495,56	484,31	522,34	539,31	486,75	441,06	537,72
Общо производствени разходи/1 овца-майка	лв/овца	410,70	469,90	462,50	466,20	514,30	503,20	455,10	464,35	503,20
Променливи разходи/1 овца-майка	лв/овца	225,90	258,40	254,40	256,40	282,90	276,80	250,30	255,40	276,80
Разходи за фуражи на овца-майка	лв/овца	188,92	216,15	212,75	214,45	236,58	231,47	209,35	213,60	231,47
Средногодишна печалба на 1 овца-майка	лв./ов.-майка	10,25	29,48	33,06	18,11	8,04	36,11	31,65	-23,29	34,52
Средногодишен коефициент на ефективност на разходите	приходи/ разходи; лв.	1,02	1,06	1,071	1,04	1,02	1,072	1,072	0,95	1,073

Източник: Собствени проучвания, 2022 г.

Source: Own research, 2022

Юридическата подсистема на фамилното животновъдно стопанство отразява неговия правно-организационен статут. Най-често е регистриран земеделски производител – нетърговец, а в по-редки случаи може да е ЕТ или ЕООД. Чрез избраната от фермера организационна форма се узаконява икономическата дейност в стопанството. Тази подсистема определя правилата за управление, спазващи действащите закони (табл. 3). Юридическата подчинява икономическата и производствената подсистема на изискванията на макроикономическата среда. Видът на юридическата подсистема определя правата и отговорностите на собствениците (ограничена или неограничена), които се подчиняват на установените правни норми. Видът на тази подсистема детерминира възможностите за финансиране, доверието на финансовите институции при кредитиране, а също данъчните задължения и/или облекчения.

Таблица 3: Показатели, характеризиращи особеностите на юридическата подсистема на 9-те ФЖС

Table 3: Indicators characterizing the features of the legal subsystem of the 9 family livestock farms

Показател	ФЖС 1	ФЖС 2	ФЖС 3	ФЖС 4	ФЖС 5	ФЖС 6	ФЖС 7	ФЖС 8	ФЖС 9
Статут	Регистриран земеделски производител по Наредба № 3 от 29.01. 1999 г. за създаване и поддържане на регистър на земеделските стопани (Загл. изм. – ДВ, бр. 31 от 2015 г., в сила от 28.04.2015 г.)								
Местонахождение	общ. Павел баня обл. Стара Загора, ,	общ. Марица, обл. Пловдив	общ. Гурково, обл. Стара Загора	общ. Руен, обл. Бургас	общ. Средец, обл. Бургас	обл. Пазарджик,	общ. Панагюрище	общ. Каварна, обл. Добрич	общ. Поморие, обл. Бургас
Идентификация	Земеделският стопанин е физическо лице, вписано в регистъра с регистрационен номер, съответстващ на неговото ЕГН								
Година на регистрацията	2005 г.	2010 г.	2012 г.	2019 г.	2011 г.	2012 г.	2016 г.		2009 г.
Задължение	Регистрираният земеделски стопанин представя ежегодно в срок от 01.10 до 28.02. актуална информация за дейността си, въз основа на представената информация областна дирекция "Земеделие" заверява неговата регистрационната карта за срок до 28.02. на следващата стопанска година.								
Права	Регистрираните ЗС имат право да кандидатстват и получават: 1) финансово подпомагане по схеми и мерки от Европейските земеделски фондове чрез ДФ "Земеделие"; 2) средства от държавния бюджет под форма на държавни помощи като: а) безплатни съвети от Националната служба за съвети в земеделието; б) безплатна информация, анализи и прогнози от ОДЗ; в) информация за цени и пазари на земеделски продукти от НССЗ; г) да извършват търговия с произведената от тях земеделска продукция по реда на чл. 55 ЗСБТ и на чл. 10а ЗПЗП.								

Източник: Собствени проучвания, 2022 г.

Source: Own research, 2022

Социалната подсистема на фамилното животновъдно стопанство символизира триединството на фигурата на фермера, който едновременно е собственик на стопанството, негов предприемач-мениджър и работник. Това се потвърждава и от направените емпирични изследвания, представени в табл. 4. Тази комплексна характеристика на фигурата на фермера, съчетаваща в едно правата и задължения на иначе три отделни фигури в други правно-организационни форми на аграрния бизнес, предоставя известни предимства на управлението на фамилния бизнес, но същевременно налице са някои трудности.

Таблица 4: Показатели, характеризиращи особеностите на социалната подсистема на деветте ФЖС
Table 4: Indicators characterizing the features of the social subsystem of the nine family livestock farms

Показател	ФЖС 1	ФЖС 2	ФЖС 3	ФЖС 4	ФЖС 5	ФЖС 6	ФЖС 7	ФЖС 8	ФЖС 9
Възраст на фермера	45	61	48	39	42	38	54		34
Образование	Средно, аграрна специалност	Средно, техническа специалност	Средно, техническа специалност	Средно, строителна специалност	Средно, аграрна специалност	Средно, общо	Средно, общо	Средно, общо	Средно, аграрна специалност
Мотиви за развитие на дейността	Традиции в семейството	Традиции в семейството	Традиции в семейството	Закупува евтини животни и налични спестявания, от работа в чужбина	Традиции в семейството	15 г. опит от работа в чужбина и налични спестявания	Закупува овце майки при изгодни условия и започва да се занимава като основна дейност	Дългогодишен опит в животновъдството	Традиции в семейството
Работна сила от семейството	Фермерът, брат му и техния баща	Фермерът и неговият съпруг	Фермерът, помага дъщерята, а отчитаността води съпругата	Фермерът и неговата майка	Фермерът, помага бащата и майката	Фермерът	Фермерът, помага роднина, при някой дейности синовете.	Фермерът	Фермерът, съпругата му и баща му
Наемна работна сила	2 работника	9 работника	няма	няма	няма	3 работника	1 работник	2 работника	3 работника
Начин на управление, изработване и вземане на управленски решения	Равнопоставено управление и съгласуване на решенията между двамата братя при съветване с бащата	Управлението е от собственика, като обсъжда съвместно със зет си и семейството	Самостоятелно управление и взема управленски решения	Управлението е изцяло от собственика, управленските решения се обсъждат и вземат съвместно с майката	Управлението е изцяло от собственика, управленските решения се обсъждат и вземат съвместно с семейството	Управлението се осъществява от съпруг и съпругата му, управленските решения се обсъждат и вземат съвместно.	Управлението се осъществява само от фермера, а управленските решения се вземат еднолично.	Управлението се осъществява от собственика, управленските решения се вземат еднолично.	Управлението се осъществява от съпругата му, с участието на бащата. Управленските решения се обсъждат и вземат съвместно в семейството.

Източник: Собствени изследвания, 2022 г.
 Source: Own research, 2022

В ролята на собственик на фамилното стопанство, фермерът притежава част или всички налични производствените фактори (земя, техника, животни, др.). Като такъв той е мотивиран да използва рационално собствеността си, да я управлява така, че да се увеличава и да се развива. Доходите от икономическата дейност на стопанството изцяло са за него и семейството му. Това е важно условие за постигане на по-висока икономическа ефективност на семейния бизнес. Със свободата да реализира своите бизнес идеи собственикът-фермер е изправен и трябва да преодолява редица трудности и рискове. Значително по-малките размери на неговата собственост спрямо големите арендни стопанства го правят силно уязвим от доставчиците на суровини и материали (фуражи, семена, горива, др.) и от фирмите, изкупуващи неговата пазарна продукция (мляко, агнета). По-ограничени са възможностите му за получаване на проектно финансиране и по-незначителни са размерите на субсидиите. Също може да се добавят и значителните производствени рискове, породени от природни катаклизми и бедствия, пандемични заболявания на животните и др. Загубите за фермера в много от тези случаи са значителни.

Фермерът в ролята на предприемач-мениджър заема активна позиция на кормчия на фамилния бизнес. Затова Найт твърди, че негова основна функция е да се справя с несигурността в динамичната и несъвършена пазарна среда, в която печалбата е възвращаемост за риска (Калчев, 2011), неразделно свързан с управлението на фермата.

Личната съдба на фермера е силно свързана с икономическите цели на семейния бизнес, тъй като получава резултата от производствената дейност (предприемаческата печалбата), мотивираща го рационално да организира производството и управлението на стопанството, да търси възможности за нововъведения. Рискът за предприемача-фермер е най-голям и за да го минимизира е нужно да действа своевременно и професионално.

В ролята на работник, фермерът е ежедневно ангажиран с отглеждането на животните, обработването на земята, подпомаган е в работата от семейството си. Много често той не предвижда за собствения си труд възнаграждение (работна заплата), каквото се полага на наетия работник, но заплаща месечните си осигуровки на база на минималната работна заплата в страната, понеже е регистриран земеделски производител.

ИЗВОДИ

От анализа и интерпретацията на емпиричните изследвания на фамилните животновъдни стопанства с овцевъдна специализация на производство могат да се синтезират някои важни изводи:

Фамилно животновъдно стопанство - пазарен тип е отворена система, чиято вътрешна среда е съставена от четири функционално свързани елементи или подсистеми. Моделът на тяхната функционална свързаност е индивидуална/еднофамилна организационна форма, която предполага самостоятелност на личността при вземане на управленски решения. Този модел е „двигател“ на стопанска инициативност в съчетание с висока

материална отговорност, съпроводени с ежедневна трудова ангажираност на фермера и неговото семейство при отглеждане на животните.

Постигнатите производствени и икономически резултати при фамилното животновъдно стопанство с овцевъдна специализация се дължат главно на високата трудова мотивация на цялото семейство и желанието на фермера да продължи традициите на фамилията.

На собственика, за да отговори на съвременните изисквания на пазара и да реализира устойчив растеж на животновъдното стопанство са му необходими мениджърски знания и умения, тъй като неговата социална съдба е пряко свързана с тази на семейния бизнес и влияе на жизнения стандарт на членовете на фамилията.

За да запази семейните традиции при отглеждане на животните, унаследени от неговите родители/деди и да гарантира добър жизнен стандарт на фамилията най-сложната задача на фермера-овцевъд при управление на семейния бизнес е да организира така своята производствена дейност, за да получи животински продукти (мляко и агнета), за които има изгодно пазарно търсене. Производството на овцевъдни продукти е специфичен процес, който изисква така да се организира, че да осигури използваемост на създадения производствен капацитет от земя, животни, сгради и съоръжения, др. Да покрие вложените производствени разходи и да гарантира на стопанството печалба.

Добра практика при изследваните животновъдни стопанства се оказва доброволното им членуване в национално браншово сдружение на овцевъдите, което подпомага фермерите при селекцията и репродукцията на животните, при реализацията на произведените животински продукти и защитава част от икономическите им интереси. Ползите за фермерите от участието в браншовото сдружение е напълно осъзнато и се възприема, като гаранция за бъдещото развитие на техния семеен бизнес.

REFERENCES

- Atanasova T. 2003., *Formi na agrarni predpriyatiya i finansovi usloviya za tyahnoto razvitie.*, monografiya., St. Zagora., s.160.
- Atanasova–Kalaydzhieva T., 2016., *Razvitie na zemedelskite stopanstva v Balgariya i vliyanie na OSP na ES varhu tyah.*, sb. „OSP na ES i agrobiznesa v R Balgariya – iкономически i правни проблеми“, SA „D.Tsenov“., Svishtov., s.77-82.
- Atanasova-Kalaydzhieva T. 2019, *Malkite zemedelski stopanstva v Balgariya: realnosti i perspektivi.*, sp. „Upravlenie i ustoychivo razvitie“., Sofiya., s.31-36.
- Kalchev, E. 2011, *Schetovodnata pechalba kato finansova tsel na stopanskoto predpriyatie. V Stopanska akademiya „Dimitar A. Tsenov“*, Sbornik s dokladi ot mezhdunarodna yubileyna nauchna konferentsiya „Ikonomikata i upravlението v XXI vek – resheniya za stabilnost i raztezh“, Svishtov: „Tsenov“, s. 422-429.
- Kalchev, E. 2013, *Pechalbata kato pokazatel za ustoychivo razvitie na predpriyatieto. Upravlenie i ustoychivo razvitie*, N 5, s. 55-59.

- Osnovni dannii za strukturata na zemedelskite stopanstva prez 2020 g., Agrostatistika, MZH, Sofiya.*
- Prebroyavane na zemedelskite stopanstva prez 2020 g. – predvaritelni rezultati, Byuletin № 390 na MZHG, april 2021 g., s.6.*
- Sistema za zemedelska schetovodna informatsiya'2020 - byuletin № 414 – septemvri 2022., Agrostatistika, MZH, Sofiya.*
- Struktura na zemedelskite stopanstva v Balgariya prez 2016 godina, Osnovni dannii – byuletin № 348 – yuni 2018.*
- Atanassova-Kalaydzhieva T., 2019, Agricultural enterprises in Bulgaria: structural features and development, Trakia Journal of Sciences, Vol. 17, Suppl. 1, pp 334-343*
- Bodmer, Ul.; Al. Heißenhuber., 1993., Rechnungswesen in der Landwirtschaft. Verlag: UTB, Stuttgart, pp.67-68.*
- Davidova, S., Fredriksson, L., Gorton, M., Mishev, P. & Petrovici, D., 2009., Comparative Analysis of the contribution of subsistence production to household incomes in five EU New Member States: Lessons learnt. In: Buchenrieder, G. & Möllers, J., (eds.) Structural change in Europe's rural regions - Farm livelihoods between subsistence orientation, modernisation and non-farm diversification. Studies on the Agricultural and Food Sector in Central and Eastern Europe, Vol. 49. IAMO, Halle (Saale), Germany.*
- Kolhhus, J., Waldburger, H. (1978). Informatik fuer EDV-Benuetzer. Bern, Stuttgart, pp.125.*
- Stankov Wl., 1997.,Theoretische Thesen ueber Unternehmen in der Landwirtschaft und ihre Verwirkungen in der Agrarreform in Bulgarien. Privatisierungsprozess, Rechtsformen und Betriebsstrukturen in Agrarbereich der Mittel- und Osteneuropaeischen Laender., IAMO., Halle-Saale.*
- Steffen, Born,1987., Betriebs- und Unternehmensfuehrung im der Landwirtschaft., Verlag Ulmer., Stuttgart., pp 237-245.*